

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Redaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խաւքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

Ներկայումս Սարգսեան Զանդեանցի իր կողմից և ի դիմաց երեւանցի վաճառականները կարողանաւ և իրենց հետ Ստեփանեան Զանդեանցիներին, և Մարիամ Վերդեան Զանդեանցիներին, ցաւօք սրտի յայտնելով առաջինի տաղերորդութիւնը, երկրորդի որդւոյ և երրորդի եղբորորդւոյ:

ՍՏԵՓԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԶԱՆԴԵԱՆՑԻ

մահը, ինչորում է ծանօթներին և ազգականներին շնորհ բերել յուզարկաւորում լինանը Միքայէլեան Հիւանդանոցից դէպի Թանդրեանցի ս. Աստուածածին եկեղեցին, այսօր, Հինգշաբթի օր, առաւօտեան ժամը 10-ին: Թաղումը կը լինի խօշիվանքի հանգստարանում:

1—1

ԲՈՂԱՆԴԱՊՈՒԹԻՒՆ

Մարտի ութի բողոքը.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի նկատողութիւն. Գրադարան-ընթերցարանի հարցը կարում. Գարձեալ կիրակւոյ ժողովի մասին. Նամակ Բախումից. Նամակ Բալուից. Նամակ Հուշուց. Նամակ Խաւարից. Նամակ Խրմաբլից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.— ՀՈՒԱՊԻՆԵՐ.— ԲՕՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՄԱՐՏԻ ՈՒԹԻ ԲՈՂԱՊԵՐ

Ներքին հարկաւոր էր բողոքել և դուրս գալ քանի որ կարելի էր դնել պ. Արծրունուն տուելը, քուէարկել, և փառաւոր կերպով ընտրել ժողովի անկանօնութեան ամբողջ պատասխանատուութեան հետեւանք թողնելով նախագահի վրա, ասում են օպպորտունիստները:

Այդպէս են ասում օպպորտունիստները: Իսկ շատերը ասելի հետեւ են գնում:

Դուք ձեր ուզածին ընտրելը, յետոյ ինչ կը լինէր, կը լինէր. ձայնից զրկված պատգամաւորները կուզենային կը բողոքէին, չէին ուզենայ, չէին բողոքի, սինտոյ կուզենար կը քանդէր անկանօն ժողովի ընտրութիւնը, չէր ուզենայ չէր քանդէր, ասում են նրանք, որոնց համար նախատու կը սրբացնում է միջոցները:

Ոչ և ոչ: Ասելի է և զրուելի այդ տեսակ դատողութիւնը: Այդպէս կարող են վարվել միմյանի նրանք, որոնք ոչ սկզբունք ունեն, ոչ ամօթ, ոչ խիղճ և ոչ մարդասիր շիտակութիւն: Այդպէս են ասում միայն բաղդախնդիրները և եղբւրները:

Սակայն մի ամբողջ կուսակցութիւն, որի ղեկիւղը միշտ եղել է պաշտպանել ժողովրդի իրաւունքները, որը իր ամբողջ գործունէութիւնը հիմնել է որոշ Հայեցակէտերի և սկզբունքների վրա, որը բացարձակ կերպով առանց եզոփտական խարդախութիւնների և նենգութիւնների պրօպագանդա է վարել, որը վերջապէս նպատակ է դրել բարձրագոյն կերպով բողոքել ամեն մի անարդարութեան և ճշման դէմ, լինի դա պատգամաւորի ընտրութեան հարցում, թէ կաթողիկոսի ընտրութեան խնդրում, այդպիսի մի կուսակցութիւն, կրկնում ենք, չէ կարող քաղական շահերի և էֆֆէկտի համար ոսի տակ տալ արդարութիւնը, մոռանալ ընկերոջ բռնադատված իրաւունքը, դաւաճանել իր տուած խօսքը, ցնխոտել իր պարզած դրօշակը...

Գրեգոր Արծրունուն թեկնածութիւնը պաշտպանող կուսակցութիւնը շատ լաւ գիտէր, որ նրան փառաւորապէս կարող էր ընտրել մարտի 8-ի ժողովում, երբ նոյն իսկ նրա կողմնակից 8 ձայն զրկված էին դաշինք մտնելու իրաւունքից:

Այս փաստը: Բոլոր ձայների թիւն է 103: Դրանցից 3 ձայն (ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու 3 ձայնները) զրկված էին մասնակցութիւնից, ուրեմն ժողովին ներկայ պիտի լինէին հարիւր հոգի: Այդ հարիւրից բացակայ էին Թիֆլիսի քաղաքագլուխ իշխան Արդուտիսկի, պ. պ. Ալեքսանդր Մանթաշեան, Ալեքսանդր Մէլիք-Ազարեան և Նազար Ղա-

զարեան: (Վերջին երկուսը իրանց ձայները գրաւոր կերպով տուել էին պ. Արծրունուն): Ուրեմն ժողովին ներկայ էին 96 հոգի (ժողովի բացման ժամանակ 95 էր, բայց վերջումը աւելացաւ մի ուշացած պատգամաւոր՝ բժ. Քոչարեան):

Այդ 96 ձայնից 45-ը բողոքեց ժողովի անկանօնութեան դէմ և դուրս եկաւ դաշինքից: Մնաց 51 ձայն: Այդ 51 ձայնից պ. Արզար Գովհանիսեան ստացել է միայն 46 սպիտակ և 4 սև (չը հաշւելով իր ձայնը): Ուրեմն կէսից աւելի պակաս: Ասել է, պ. Գովհանիսեան իրան համարում է պատգամաւոր. Թիֆլիսի թեմի կողմից այն ժամանակ, երբ նա ստացել է ոչ թէ միայն բողոք պատգամաւորների, այլ և ժողովին եկած պատգամաւորների կէսիցն էլ պակաս, — իսկ թէ որքան քաղաքացիական քաջութեան և հերոսութեան նշան է այդ տեսակ պատգամաւորութիւն յանձն առնելը — իրան ենք թողնում որոշել...

Այդ որքան ձայներ ունէր պ. Արծրունին. 45 ձայն բողոքեցին և դուրս եկան: 2ը հաշւելով իր ձայնը, պ. Արծրունին ուրեմն դրանց մէջ ունէր 44 ձայն, երկու ձայն գրաւոր կերպով էր տուած իրան, ուրեմն 44 + 2 = 46 ձայն: Ժողովում մնացածներէն, և դրանք այն մարդիկն են, որոնք պէտք է սպիտակ քուէ գցէին պ. Արծրունուն (թէ է ժողովից դուրս գալ չէին փառահացել) կը նշանակէ 46 + 4 = 50: Ասենք երկու պատգամաւորներից մէկը, որը ներկայ չէր ժողովին, իր քուէն կը տար պ. Արծրունուն (եթէ ժողովը կայանար օրինաւոր կերպով) ուրեմն 50 + 1 = 51 ձայն: Այդպիսով, նոյն իսկ առանց իրաւագործի 8 ձայների, նոյն իսկ Մամբրէ եպիսկոպոսի ծանաչած ձայներով՝ պ. Գրեգոր Արծրունին կը ստանար minimum 50 ձայն, չը հաշւելով նոյն իսկ ժողովում մնացած այն պատգամաւորների, որոնք իրեն անտարբեր են: ձայն պիտի տային թէ մեր թեկնածուն և թէ հակառակ թեկնածուն: Մենք հաստատ հիմք ունենք այդպէս կարծելու:

Այդ բաւական պարզ հաշիւը շատ լաւ յայտնի էր Գրեգոր Արծրունուն թեկնածութիւնը պաշտպանող կուսակցութեան: Եւ մարտի 8-ին ժողովը գալով և վճռած լինելով պաշտպանել ձայնից զրկված պատգամաւորներին, չը մասնակցել անկանօն ժողովին, իւրաքանչիւր պատգամաւոր գիտէր այդ հարկաւոր էր միայն ցանկանալ և Արծրունին ընտրված կը լինէր...

Սակայն այդ բոլորը գիտնալով հանդերձ, ոչ զի մտքից անգամ չանցաւ քաղական էֆֆէկտների համար զոհել այն, ինչ որ կուշվում է ղեկերով իրաւունքների պաշտպանութիւն և բողոք ան կանօնութիւն:

Մի ամբողջ կուսակցութեան համար, որն աշխատել է միշտ չը շեղվել իր դաւանած սկզբունքներից, որը միշտ ջանք է գործ դրել սկզբունքին չը դաւաճանելու և տուած խօսքը կատարելու — մեծ ամօթ կը լինէր մոռանալ իրաւագործի պատգամաւորներին տուած խօսքը, շեղվել մի անգամ ընդունած վճռից, լուր անարդարութեան առաջ, զոհել ըն-

կերջը, — և այդ տեսակ անարդ զնով դնել իր յաղթութիւնը:

Այս բոլորը կատարվել է յանուն արդարութեան, յանուն ընտրողական իրաւունքների, յանուն սկզբունքի և ընկերոջ պատգաւ: Վերջապէս այդ բոլորը կատարվել է յանուն Բարձրագոյն Ատենի սինօդի կարգադրութեան:

Եւ այժմ այդ նոյն Բարձրագոյն Ատենին, էջմիածնի սինօդին է մնում թող չը տալ որ արդարութիւնը և ժողովրդի իրաւունքները վնասվեն:

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Կաթողիկոսի ընտրողութիւնը — բուն ժողովրդական ընտրողութիւն է» — այնքան կրկնեցին, որ մենք, ճշմարիտ, համոզվելով համոզվեցանք այդ բանի մէջ: Բայց մի բան. միշտ է որ կաթողիկոսական ընտրութիւնը ժողովրդական է, բուն ժողովրդական, այսինքն ընտրվում է այդ զիջքի համար այն մարդը, որն իր արժանաւորութիւններով, ուղղութեամբ, իր ամբողջ բարոյական «եսով» համապատասխանում է իր ընդհանուր ժողովրդական, գրեթէ նրա մի որոշ չըջանի ցանկացած կատարելաւորվել: Զիջք է որ այդ վերջործութեան մէջ հայտնվեց, իր ընդհանրութեան մէջ, մասնակցում է իր ընդհանուր հաւաքական եսով, գրեթէ իր խմբով, որոշ չափի խմբով եսով: Զայիւ թէ...

«Մշակի» այսօրվայ 25 №-ում կարդում ենք, որ մեր յետադէմ, հնամուր կուսակցութիւնը այդ բարձր պաշտօնի համար ի նկատի ունի մի քանի եպիսկոպոսներին, որոնց թուում Մասթէսս եպիսկոպոս Խալիլբեկեանցին, Սահակ եպիսկոպոս Խալաբեկեանցին և Ալեքեանին: Ասացէք, ինչո՞ւ, ընթերցող — մենք դիմում ենք ընթերցողին ժողովրդի միջոցով — լսել էք դուք մինչև հիմա Սահակ եպիսկոպոս Խալաբեկեանցի անունը. կամ ինչ է եղել ձեր լսածը Ալեքեանի կամ հենց թէ ասացէք մենք էլ իմանանք: Միթէ հեղուկութիւն չէ մի կողմից ասել, թէ հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը ժողովրդական է, այսինքն այդ պաշտօնի համար նշանակվում է ժողովրդի կամ նրա մի որոշ, մեծ թէ փոքր, չափի ցանկալին, իսկ միւս կողմից ասել ընդհանուր պաշտօնի համար այնպիսի անուններ, որոնց մասին մենք — ես և դուք — ասանք անգամ մի անգամ, ել հրապարակ մնաց մեր ինքնամասնակցութեան իրաւունքը այդ, ինչպէս մենք ինքներս գիտենք, վերջործութեան մէջ:

Ասում ենք, թէ մենք պահպանողականներ ենք: Պահպանեցէք ինչ-որ ուղղութիւն, բայց միք ասի մեզ թէ կաթողիկոսական ընտրութիւնը ժողովրդական է, երբ մեր աճական կարծիքը չէք ուղղում իմանալ այդ մասին: Պահպանեցէք ինչ ուղղութիւն, բայց մեր անունից մի խօսէք. դէն գցեցէք այդ վերջ խօսքերը թէ՛ կաթողիկոսական ընտրութիւնը — ժողովրդական է, մի կողմը դրեք ձեր դիմակը և դուրս եկէք հրապարակ ձեր ամբողջ բնական դէմքով և, ինչ-որ անձնական հաշիւներ ունէք, մաքրեցէք բացի ի բաց — առանց թաքնվելու մեր անուան տակ: Այն ժամանակ, ճանաչելով ձեզ՝ դէմ մի բանի մէջ կը լինենք մենք համոզված, — որ դուք բացարձակ, բացասիրտ մարդիկ եք:

Ղ.

ԳՐԱԴԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐԳԱՐԱՆԻ ՀԱՐՅԸ ԿԱՐՍՈՒՄ

Կարս քաղաքը դեռ չունի դրադարան-ընթերցարան: Տեղիս երկրորդականութեան ամենալաւ մասը, չունենալով ոչ մի մոտաւոր կենտրոն, ստիպված

յաճախում է կամ ասիական ձևի կեդրոն արձարանները, որոնցից մինչև գինեատուն մի քաջ է մնում միայն, և կամ առանձնապէս է սենեակում և դուրս մնում ընկերական կեանքի բարեբար ազդեցութիւնից: Նրկու դէպքում ևս հետեւանք լինում է, ի հարկէ, բացասական, մինչդեռ հասարակական գրադարան-ընթերցարանը հնչողութեամբ կառնէր այդ չափի առաջը: 1890 թականի սկզբից, երբ կարում է հիմնվեց կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան տեղական բաժինը, հենց իր առաջին նիստում վարչութեան ուշադրութիւնը հրաւրեց այդ կարևոր խնդրի վրա: Վարչութիւնն իր կողմից, արձագանք տալով անդամների միջամասնութեան այդ պահանջին, վճռեց ընկերութեան միջոցներից տարեկան 100-ական ռուբլի անձեւանմանի պահել բացվել գրադարանի օգտին, մասնաժողով ընտրեց ապագայ գրադարան-ընթերցարանի կանոնադրութիւնը կազմելու, որը կաղմկեց և անմիջապէս ուղարկեց Թիֆլիս, կենտրոնական վարչութեանը, վաւերացնելու: Կենտրոնը, համակրութեամբ վերաբերվելով կարի վարչութեան գովելի ցանկութեանը, շուտով վերադարձեց հաստատված կանոնադրութիւնը և մի առանձին գրութիւնով պահանջեց տեղիս վարչութիւնից ներկայացնել մի պատասխանատու անձնաւորութիւն, որպէս զի ստացվի կառավարութիւնից գրադարան-ընթերցարան բանալու օրինաւոր թղթաւորութիւնը: Այդ բոլորը կատարեց մինչև 1891 թ-ի սկիզբները, և ըստ երկույթի, ամեն բան կարգին էր: Ինչու կանգնեց իրն գործը. ասում էին թէ կարան աղքատ է:

Բայց հարցնող լինի. աղքատ է կարսի հասարակութիւնը, երբ ուսու սովաւորելի օգտին դուրս թողած երկու վիճակաւորների բաժնեւատները մէկ երկու չաբաթվայ ընթացքում արտահանեցին: Կարսից 3000 ռուբլուց աւելի, և այն էլ ամենայն սիրով ու յօժարութեամբ, մինչև այն աստիճան, որ միմեանց ձեռքից խլում էին բաժնետոմսերը: Ոչ, կարսի հասարակութիւնը մի երկդասեան ուսումնարան և մի գրադարան ապահովացնելու չափ աղքատ չէ. աղքատ են նրանք, որոնք հասարակական շահերին անկեղծօրէն ծառայելու դժգոհութեանց դուրս են, դուրս են եռանդից ու տոկոսնութիւնից:

Մինչև այժմ ի մեծ ուրախութիւն կարսի ամբողջ հասարակութեան կարելի է յայտնել, որ երկար քնից վերջը գրադարանի հարցը մոտաւ իր երկրորդ ֆազիսի մէջ: Վերջին օրերս կարսի Բարեգործական ընկերութեան անդամները առանձին գրութիւնով դիմեցին նոր վարչութեանը, խնդրելով զբաղվել գրադարանի հարցով, պատասխանել կենտրոնին 1891 թ-ի այդ հարցի մասին ստացված գրութեանը և կամ ընդհանուր ժողովին յանձնել այդ հարցի վերջնական լուծումը: Լուտմ ենք, որ վարչութիւնը հնարաւոր համարելով իր ձեռքի տակ եղած միջոցներով գրադարան-ընթերցարան բանալը, քանի որ պատասխանատու անձնաւորութիւններ, որոնց գտնուելը ընտրվում էր այնքան դժուար, մէկի փոխարէն տաւն են գտնվել իր փետրվարի վերջերում եղած նիստում որոշել է պատասխանել կենտրոնի գրութեանը և գրադարանի հարցը հերթական դարձնել: Այդպիսի մի որոշում արժանի է հասարակութեան շնորհակալութեանը:

Մ. Մ.

ԴԱՐՁՅԱԼ ԿԻՐԱՎՈՒՄ ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Մարտի 8-ին պ. Սպանդար Սպանդարեան ասպետական վեհաժողովեամբ ընտրել է տուել պ. Արզար Գովհանիսեանին պատգամաւոր: Նա, որպէս յայտնում է իր թերթի մարտի 10-ի համարի էջերում, ոչ նուազ ասպետավայել մեծահոգութեամբ, իր մօտիկ բարեկամներին թելադրել է մի քանի սև քուէ տալ իրան, մի քանի էլ սպիտակ քուէ տալ իր բարեկամ և համախոհ Գովհանիսեանին, որպէս զի նա ընտրվի պատգամա-

ԻԳԳԻՐԻՑ մեղ գրում էր. «Սուրմալուի մի քանի
աղերից տիրացուների մի ամբողջ լեզիօն, թող-
լով արօրն ու գութանը, եղն ու գոմէշը, վեր-

